

Niz umetničkih intervencija ostvareno je u Beogradu kako bi se ilustrovao problem zagađenja vazduha a navele su ljude da pričaju o tome kako uglj utiče na njihovo zdravlje, čak i kada ne žive u susedstvu termoelektrana na uglj. Umetnica Nada Krstajić kreirala je ove instalacije kako bi podsetila na veliki problem zagađenja vazduha, odrasla je u Obrenovcu gde se nalaze dve termoelektrane na uglj, Nikola Tesla A i B, koje su godinama zagađivale vazduh grada i stvarale ozbiljne zdravstvene probleme u zajednici. Ona je podelila svoju priču vezano za zagađenje i kako ju je to inspirisalo da kreira instalacije.

Umesto da nas upozoravaju na žuti sneg, roditelji su nam govorili 'Ne igray se sa tim crnim snegom'

Uvek smo bili svesni uticaja zagađenja vazduha, pepeo i čađ su bili vidljivi na snegu svake zime i bili su prisutni na našoj terasi gotovo svakodnevno. Zagađenje vazduha štetilo je našem zdravlju. Astma moje majke, koja ju je pogađala od detinjstva, pogoršala se kad su se ona i moj otac u svojim ranim 20-im preselili u Obrenovac. Moji prijatelji i ja smo od vrlo ranog uzrasta bili upisani na časove plivanja kako bi mogli da razvijamo kapacitet pluća. Ali ovo nije bilo dovoljno da me spreči da i ja razvijem respiratorne probleme. Jednom, kada sam duže vreme kašljala, lekar nas je savetovao da odemo u Sokobanju, poznatu banju za pacijente sa respiratornim problemima, koje nudi terapije udisanjem prirodne pare. Kada je lekar u Sokobanji saznao da smo majka i ja došle iz Obrenovca, propisao nam je inhalacije nekoliko puta dnevno više nego ostalim pacijentima. Takođe je preporučio da Sokobanju posećujemo nedelju ili dve dva puta godišnje, što smo i činile dugi niz godina.

Nema bekstva od zagađenja

Konačno, kada sam bila u srednjoj školi, preselile smo se u Beograd. Izabrale smo južni deo grada, jer tamo ima šuma i vazduh je obično čistiji nego u ostalim delovima grada. Ali shvatile smo da, iako u samom gradu nije bilo velikih industrija, zagađenje vazduha iz elektrana i drugih industrija u obližnjim gradovima, poput Pančeva i Obrenovca, u velikoj meri utiče i na Beograd. Stanovnici Obrenovca za loše ekološke uslove tokom 90-ih krivili su sveopštu korupciju. Uvek se govorilo da filteri u pogonima nikada nisu promenjeni i da je novac za ove operacije završio negde drugde. Tako su u tranzicionom periodu ranih 2000-ih ljudi bili prilično optimistični da će se stvari promeniti.

U poslednje dve decenije, međutim, o ekološkim pitanjima se više raspravljalo u vestima, a izvori informacija o zagađenju u našoj zemlji postali su široko rasprostranjeni. Sada shvatamo da od 90-ih nije mnogo urađeno - i dalje stalno dišemo izuzetno zagađen vazduh.

Umetnost kao sredstvo aktivizma

Tokom 2012. godine odlučila sam da napravim umetničku radionicu o životnoj sredini za decu u Obrenovcu. Posetila sam tamošnje vrtiće i razgovarala sa njima o životnoj sredini - kako je zagađujemo i štitimo, i kako oni to osećaju u svojoj zajednici. Mnogi od njihovih crteža prikazivali su elektrane kao velike zagađivače ili ponekad cveće koje izlazi iz odžaka predstavljajući njihovu želju za budućnošću. Naslikala sam njihove crteže na velikim drvenim pločama, koje smo postavili pored novog kanala i staze za trčanje koja je vodila do šume. To je bio podsetnik da su deca prilično svesna zagađenja i da smo zbog njih dužni da nešto preduzmemo po tom pitanju. Dve godine kasnije, 2014. godine, dogodila se ogromna ekološka katastrofa - poplave su oštetile čitav grad i, naravno, naše umetničke drvene bilborde. Poplavom su uništeni i neki murali koje sam oslikala u Obrenovcu. Posebno sam bila tužna zbog murala koji sam naslikala na zidu centra za osobe sa smetnjama u razvoju. Dok sam ga slikala, mnogi ljudi su prilazili i pitali čemu služi zgrada. Bilo je tužno što veliki broj stanovnika nije znao za ovo mesto, ali moj mural ga je učinio vidljivijim za društvo. To me je podstaklo da razmišljam više o tome šta bih mogla da radim kao umetnik za druga važna pitanja u našem društvu. Otkrila sam da je moja umetnička obaveza stvaranje društveno angažovane ulične umetnosti dostupne svima. Posle nekoliko projekata u Srbiji, učestvovala sam i u projektu ulične umetnosti o klimatskim promenama u Berlinu, festivalu ulične umetnosti u Bukureštu radi unapređenja lokalne zajednice i na jugu Sicilije gde smo slikali murale da bismo pokazali solidarnost sa izbeglicama. Da bih povećala svest o trenutnoj ekološkoj situaciji, želela sam da stvorim edukativno umetničko delo u Beogradu. Kada je počela pandemija COVID-19, počela sam da razmišljam o zagađenju vazduha koje je uticalo na zdravlje moje porodice i moje zajednice. Zagađenje vazduha u našem regionu direktno utiče na kapacitet naših pluća, koje je toliko važno za preživljavanje virusa. Nisam mogla da se ne zapitam, da imamo čistiji vazduh, da li bi nam to pomoglo u borbi protiv pandemije? Istovremeno, zagađenje vazduha godinama ugrožava naše zdravlje i to će činiti još dugo nakon što rizik od COVID-19 nestane. Čak i pre početka pandemije, neki ljudi u Srbiji nosili su maske na otvorenom u danima sa izuzetno visokim zagađenjem vazduha. Društveni mediji bili su puni saveta koju masku kupiti, a neki ljudi su počeli da kupuju mašine za filtriranje vazduha za svoje domove.

#ZagađenjeVazduha na savskom keju

Kada me je Bankwatch kontaktirao da me pita da li bih bila zainteresovana za stvaranje umetničke instalacije za podizanje svesti o zagađenju vazduha, tema je delovala savršeno za

savski kej na Novom Beogradu. Ovaj kej je veoma dugačak i mnogi ljudi tamo šetaju vikendom sa porodicom i prijateljima. Mislila sam da bi bilo savršeno mesto za ilustrovanje udaljenosti osobe od elektrana na ugalj od početka do kraja šetališta. Želela sam da moja instalacija bude privlačna, funkcionalna i reverzibilna. Prvo sam preko betonskih klupa, tik uz reku Savu, zavezala tkanine u boji. Odabrala sam četiri boje da označim različite nivoe zagađenja na različitim udaljenostima od glavnih termoelektrana na ugalj u blizini Beograda, Nikole Tesle A i B i Kolubare A. Želela sam da navedem ljude da razmisle o činjenici da ne postoji bezbedna udaljenost od ovih zagađivača i da to što postrojenja na ugalj nisu u njihovom susedstvu ne znači da imaju vazduh dobrog kvaliteta. Videla sam da se puno prolaznika zaustavilo da pročita ono što je napisano, a mnogi od njih su zabrinjavajuće klimnuli glavom.

Takođe sam napravila 'kuglu smoga', koja je bila privremena instalacija na istom keju. Umesto snega, kao što biste mogli očekivati u snežnoj kugli, ovaj ima pepeo i čađ; umesto jelke ili sneška, naslikala sam elektranu. Ova instalacija napravljena je od oslikanih kružnih panela između kojih su ljudi mogli da stanu i fotografišu se, stvarajući efekat zarobljenosti u 'kugli smoga'. Prolaznici su bili zainteresovani za instalaciju i informativni baner koji sam napravila. Neki ljudi su mi rekli da su svesni problema, ali da se osećaju nemoćno da nešto promene; drugi su pitali da li su postrojenja na ugalj zaista toliko blizu keja. Stariji ljudi su govorili o tome kako je sada red na moju generaciju da poboljša životnu sredinu. Drugi su želeli da njihovoj deci, koja su bila zainteresovana za moju instalaciju, kažem više o toj temi. Bilo mi je drago što su ljudi bili voljni da razgovaraju sa mnom i što su prepoznali važnost ove teme.

Iako sam želela da se ljudi zabrinu za zdravlje svojih porodica, želela sam da napravim zabavnu instalaciju koju će ljudi pamtiti. Svi koji su videli instalaciju setiće je se kada zimi vide snežne kugle po gradu, u vreme kada će zagađenje vazduha biti najveće zbog grejne sezone. Kao dete, moja prva asocijacija na sneg bila je crni pepeo koji je padao u Obrenovcu. Idilični trenuci snežnih praznika za mene su imali drugačije značenje, tako da sam ovu instalaciju kreirala da bih podelila svoje iskustvo i pokazala ljudima koliko će daleko biti naše idealne zime u budućnosti ako Srbija ne prestane da koristi ugalj i lignit. Takođe sam kreirala Facebook okvir 'kugla smoga' kako bi tema zagađenja vazduha mogla da se razvija i dalje na društvenim mrežama.

Izvor: bankwatch.org